

RESTAURATORSKA PRAKSA NA ZIDNIM SLIKAMA U CRKVI SV. KUZME I DAMJANA U KUZMINCU

Crkva sv. Kuzme i Damjana je barokna građevina smještena u malenom podravskom selu Kuzminec. Od posebne su vrijednosti zidni oslici nastali u razdoblju između 1770. i 1784. godine čije se autorstvo pripisuje Jozefu Lerchingeru - jednom od najistaknutijih predstavnika slovenskog baroknog slikarstva. Iako su u crkvi i ranije izvođeni konzervatorsko-restauratorski radovi, njezina sustavna obnova započinje 2008. godine. Ovaj je objekt već više godina jedno od poprišta suradnje Hrvatskog restauratorskog zavoda i Odsjeka za konzerviranje i restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, čiji studenti ovdje imaju priliku odraditi restauratorsku praksu odnosno stjecati iskustvo *in situ*.

Slika 1. Pročelje crkve sv. Kuzme i Damjana u Kuzmincu

Slika 2. Sjeverni zid kapele Muke Kristove

U razdoblju od 18.08. do 31.10. 2014. Ivan Vanja Martinović, student IV godine Odsjeka za konzerviranje i restauriranje umjetnina (smjer slikarstvo) izvodio je istražne konzervatorsko-restauratorske radove u sklopu studentske prakse na sjevernom zidu kapele Muke Kristove crkve sv. Kuzme i Damjana. Izvedeni radovi

vršeni su pod mentorstvom doc.mr.art Neve Pološki (OKIRU, ALU) te voditeljstvom višeg konzervatora-restauratora Josipa Brekala (Odjel za zidno slikarstvo i mozaik u Zagrebu, HRZ). Radovi su se sastojali od pregleda i istraživanja zatečenog stanja zidnih slika te dokumentiranja stanja očuvanosti, preventivne konsolidacije, proba uklanjanja inkrustacija, preslika i nečistoća na sjevernom zidu kapele Muke Kristove. Grafička dokumentacija zidnih slika (osnovni crtež, oštećenja i tehnologija izvedbe zidnih slika) izrađena je *in situ* u mjerilu 1:10 pomoću kvadratne mreže. Osim vizualnog istraživanja stratigrafije zidne slike uzeta su i 4 uzorka žbukanih slojeva sa sjevernog zida kapele Muke Kristove nad kojima su pod vodstvom dr.sc. Domagoja Mudronje (voditelj Prirodoslovnog laboratorija, HRZ) izvedene laboratorijske analize.

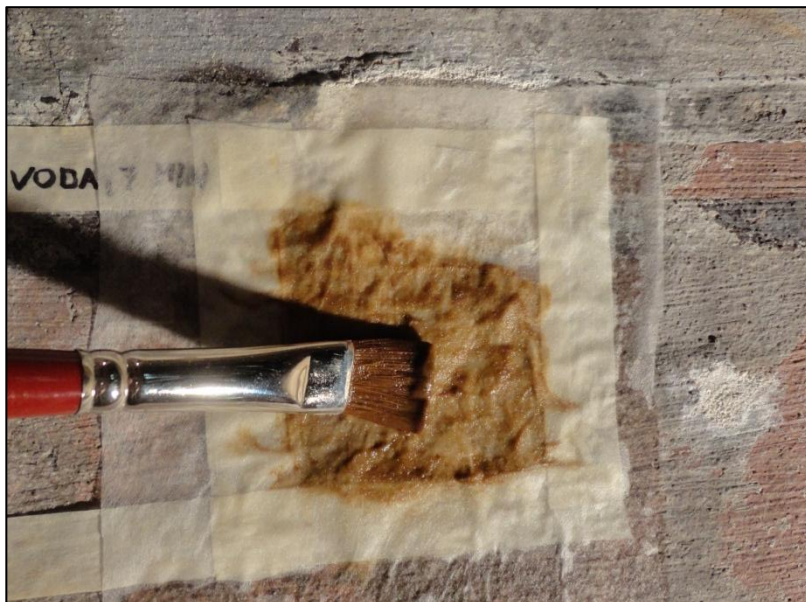
Slika 3. Uzimanje uzorka žbuke sa sjevernog zida kapele Muke Kristove

Slika 4. Uzimanje uzorka slikanog sloja sa sjevernog zida kapele Muke Kristove

Uzorci žbukanih slojeva također su uzeti s južnog zida pjevališta te će također biti podvrgnuti granulometrijskoj analizi u OKIRU radionici za zidno slikarstvo u suradnji s v.as.dr.sc. Domagojem Šatovićem (OKIRU laboratorij) s ciljem komparacije rezultata analiza. Sa svrhom boljeg upoznavanja sastava žbukanih slojeva koji čine podlogu Lerchingerovih zidnih slika organiziran je posjet crkvi sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu (autor je također J. Lerchinger) gdje je na temelju vizualnog ispitivanja utvrđen visoki stupanj sličnosti s onima u Kuzmincu. Tijekom radova na zidu kapele Muke Kristove osim uzoraka žbuke uzeti su i uzorci preslika s ciljem utvrđivanja veziva te uzorci izvornog slikanog sloja kako bi se putem mikropresjeka utvrdila stratigrafija.

Područja delaminacije žbukanih slojeva predkonsolidirana su japanskim papirom i 1%-tnom otopinom *Tylose MH 300*. Probe uklanjanja inkrustacija i preslika izvedene su najprije mehaničkim a zatim i kemijskim putem. Na području inkrustacija korišteni su skalpel i ultrazvučni čistač, a na području preslika tvrdi kist, obična gumica, *Wishab* te *Wallmaster* spužve, skalpel i ultrazvučni čistač. Inkrustacije je najučinkovitije uklanjao ultrazvučni čistač, za razliku od preslika gdje se najučinkovitijim pokazao skalpel. Kemijske probe zasnivale su se na zasebnom ili kombiniranom korištenju kationske smole (*Amberlite IR 120 H*), amonijevog karbonata te *AB 57* („Morova pasta“).

Slika 5. Aplikacija kationske smole

Dotična sredstva na zid su se polagala preko dvostrukog sloja japanskog papira a vrijeme kontakta postupno se povećavalo ovisno o rezultatima prvih proba. Za razliku od kationske smole i *AB 57* kod kojih se samo mijenjalo vrijeme kontakta s površinom, kod proba čišćenja s otopinom amonijevog karbonata te kombinacije kationske smole i amonijevog karbonata osim vremena kontakta bilo je moguće mijenjati i koncentraciju otopine amonijevog karbonata koja se ovisno o rezultatima postupno mijenjala od 10% ka 20%. Na području tanje skrame najučinkovitiji rezultati dobiveni su aplikacijom kationske smole s vremenom kontakta 5 minuta te aplikacijom *AB 57* s vremenom kontakta od 20 minuta. Debele inkrustacije

najuspješnije su se uklanjale mješavinom kationske smole i 10% amonijevog karbonata s vremenom kontakta od 7 minuta. Kao najučinkovitije sredstvo za uklanjanje preslika pokazala se kombinacija kationske smole i 20% amonijevog karbonata s vremenom kontakta od 15 minuta.

Slika 6. Mjesta izvedenih probi na sjevernom zidu kapele Muke Kristove

Osim opisanih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, u okviru prakse prikupljeno je više vreća pješčanih agregata različitih veličina iz 2 pjeskokopa u blizini Kuzminca (Mali Bukovec i Podravski Svibovec). Taj će pijesak biti iskorišten za izradu proba žbukanih nadoknada što sličnijega sastava izvornim žbukanim slojevima.

Na temelju ovogodišnjih istraživanja biti će izrađen plan konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnim slikama sjevernoga zida kapele Muke Kristove za iduću godinu. Za sada se predviđa da će konzervatorsko-restauratorsko radovi uključivati čišćenje, izvedbu žbukanih nadoknada i reintegraciju oštećenja u slikanom sloju na prizoru *Molitve na Maslinskoj Gori*, koji predstavlja tek jednu scenu sjevernoga zida kapele.

Sastavio: Ivan Vanja Martinović